

Folkemødet 2017

Demokratiets vilkår i fremtiden

I 2015 udgav jeg manuskriptet "Digital dekonstruktion – signalement af et paradigme". Det var bl.a. en opfordring til at tænke om fremtiden. Jeg arbejder p.t. på et nyt manuskript, som jeg har kaldt: "Fremtiden er et mindset – ikke et produkt". Det er en fortsættelse til måder vi tænker om fremtiden på – og jeg synes introduktionen til manuskriptet passede som indlæg til Folkemødet 2017. Denne artikel udgør således synopsis til manuskriptet, som jeg forventer at udgive i løbet af efteråret.

Det kan virke temmelig banalt, og burde måske også være overflødigt, at starte med at forklare demokratiets grundpiller. Ikke desto mindre er det hvad, der ligger bag mit valg af ordet *mindset* i manuskriptets titel. Vi har ikke alle samme syn på demokratiets overlevelse.

De fleste af os har lært i skolen, at et demokratisk styre er defineret ved at være en retsstat med opdeling af magten i hhv. den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt. Og så er der en fjerde statsmagt. Det er medierne og den fri presse, som per definition er uafhængig af statens indflydelse, men dog underlagt spilleregler iht. en presselov. Statens egne medier opererer med et såkaldt armslængdeprincip, dvs. også disse medier er uafhængige og fri af statens indblanding. Alle borgere i et ægte demokrati har en grundlovssikret ytringsfrihed – og et demokrati fungerer bedst med oplyste borgere, hvorfor ingen er i tvivl om, at medierne spiller en helt central rolle i både den offentlige debat og i et samfunds identitet og sammenhængskraft.

På samme måde er det måske også banalt at beskrive individet, men det afhænger jo af hvem der observerer. Er det én selv, er individet bevidstheden om sig selv. Er det andre, så kan man f.eks. beskrives som borger, forbruger eller vælger – eller en helt anden beskrivelse af identitet – f.eks. ved ens jobfunktion, uddannelse, familiestatus, social status eller tilhør til et politisk parti, en religion, medlem af en forening osv. Og man kan få påhæftet personlige egenskaber, som f.eks. at være venlig, kolerisk, talentfuld, doven mv. Pointen er, at vi er forskellige på mange forskellige måder. Dybest set er vi summen af vores aktuelle omgivelser og gældende livsvilkår.

En del af os har samme historie og kultur til fælles, men vi har ikke nødvendigvis den samme opfattelse af værdier for hverken nutid af selv og andre eller for en fælles fremtid. Og spørgsmålet er vel også om vi skal have det? Det synes til alle tider at være det dilemma vi taler om. Det foregår privat såvel som i det offentlige rum. Det er her den personlige ytringsfrihed og pressen og medierne kommer ind. Hvordan vi kommunikerer med hinanden – og hvad dagsordenen er. I de sidste par hundrede år har det primært handlet om økonomisk politik. Om vækst og velfærd. Og når vi taler om fremtiden, taler vi så fortsat om vækst og velfærd som et problem – eller har vi behov for en ny vision for menneskets livsvilkår?

Globaliseringen

Det er således også temaet for dette manuskript: Hvilken fremtid vil vi vælge – og har vi reelt et valg? På den ene side synes det som om vi faktisk har en global og politisk vision for menneskehedens og planetens fremtid. Det giver sig bl.a. til kende i FN's vision med 17 globale mål, hvor vi vil udrydde fattigdom og sikre alle lige rettigheder og lige muligheder for at deltage i en fælles fremtid. Det er vel det tætteste vi kommer på et globalt lederskab. Men det er også et temmelig nyt lederskab, set i perspektiv af menneskehedens historie. På den anden side er verden i dag opdelt i over 200 lande, der i sin egen ret er nationalstater og hver nation har sine egne problemer og sin egen planlægning med forskellige styreformer – og ikke alle kan karakteriseres som demokratier og velfærdsstater.

Verdens nationer repræsenterer forskellige kulturer og religioner. Denne identitet har dybe historiske rødder. Den definerer sandheder for den enkelte og for fællesskabet – altså, hvad der er rigtigt og hvad der er forkert – og mere end udøvet økonomisk politik er religioner et større fælles bånd mellem forskellige nationer. De samme overbevisninger og trosretninger medfører oftest også samme adfærdsnormer og dermed sædvanligvis et mere homogent samfund. Om det er godt eller dårligt, afhænger jo så igen af hvem der observerer.

Der findes mængder af dokumentation og historiske beretninger om sameksistens mellem verdens civilisationer, og at forlange eller forvente at alle individer kan foretage en objektiv analyse – endsige læse alt – er nok utopisk. Og måske er det også ligegyldigt om man kan sin historie – vi lever jo ikke i fortiden, men i den grad i nutiden – og der kommer hele tiden nyt til. Information og data udgives og dokumenteres bl.a. af medierne – og alting lagres nu i globale databaser på et globalt netværk som aldrig glemmer – og som per definition er tilgængeligt for alle.

I nutidens dagorden, er der en håndfuld bøger som kunne gøre det ud for et curriculum til en meta-analyse for perspektivering af politik og demokratiet. Samuel P. Huntingtons ”The clash of civilizations and the remaking of world order” (1996) og Anthony Giddens bog ”Runaway World: How globalization is reshaping our lives” (1999) er begge analyser af globaliseringen. Sidstnævnte er revideret i 2002 og er dybest set den populære udgave af Giddens politiske værk om ”The third way” (1998). Både Huntington og Giddens har afsat i politiske holdninger og er naturligvis langt fra de eneste bøger, der beskæftiger sig med politik og globaliseringen – men de er markante internationale udgivelser, som har haft stor indflydelse på udformningen af de samfundsmodeller vi kender i dag.

En nyere bog med en anden perspektivering af fremtiden er Yuval Noah Harari's ”Homo Deus. A brief history of tomorrow” (2016), der også kan læses som en fortsættelse af hans tidligere bog ”Sapiens: A brief history of humankind” (2014). Harari er israelsk historiker og har tidligere kun bevæget sig i de akademiske cirkler. Huntington er amerikansk politolog (statskundskab) og Giddens er engelsk sociolog. Anthony Giddens betragtes dog også som arkitekten bag *New Labour* bevægelsen – og er dermed fadder til de moderne versioner af de europæiske velfærdsstater, herunder Danmark, som ofte misundes med vores unikke og såkaldte ”danske model” – og som flere gange er kåret til verdens lykkeligste land. Mit manus handler dog ikke specielt om Danmark, men jeg vil undervejs flere gange referere til den danske models karakteristika som kontrast til andre modeller.

Den politiske og teknologiske udvikling

Huntington anskuer den politiske udvikling med udgangspunkt i historien efter 2. verdenskrig. Han giver det store billede af de 50 år, der er gået til hans bogudgivelse, som oprindeligt var en række artikler og forelæsninger på Harvard, der er kendt for politisk uddannelse. Han inkluderer naturligvis Richard Nixon og Ronald Reagans lederskab af USA, hvor sidstnævnte er samtidig med Englands Margaret Thatcher, ligesom Bill Clinton og Tony Blair er samtidige. Men USA er på ingen måde sammenlignelig som velfærdsstat set i forhold til Europa – eller resten af verden for den sags skyld. Den amerikanske selvopfattelse er en økonomisk og militær supermagt. Her tyve år efter Huntington, er den amerikanske model på vej til noget helt andet – og i 2017 er det umuligt at skrive en bog om globalisering og politik uden at nævne Donald Trump og Barack Obama i opgøret om USA's fremtid – og det kommer jeg selvfølgelig tilbage til flere gange.

Overfor verdensordenens aktuelle udvikling står så nu Harari, som rammer ned i en ny teknologisk tidsalder, som de øvrige bøger af gode grunde ikke dækker. Fra midt-90'erne til i dag, har digitaliseringen medført en globalisering på et teknologisk og økonomisk niveau, hvor politik ikke har været involveret. Set i det større perspektiv af nye verdensordener har det medført, at en meget lille gruppe af nye it-milliardærer er blevet det reelle globale lederskab. I gammelpolitisk forstand er den digitale økonomi naturligvis en politisk faktor – men i nypolitisk henseende er digitaliseringen først for nylig kommet på dagsordenen.

Den digitale teknologi har ikke alene medført en helt ny kommunikationsform, den har også lagt fundamentet til en ny global infrastruktur, hvor ejerskabet er uden for nationalstaternes kontrol. FN's overstatslige organer inkluderer ganske vist en politisk regulering af både tele- og datakommunikation, men er kommet for sent i forhold til den faktiske implementering, som allerede har medført ny adfærd i måden vi kommunikerer med hinanden på.

Den hidtil demokratiske samtale og spillereglerne herfor, er allerede i reelle vanskeligheder med brug af den digitale kommunikation. Digitaliseringens *de facto* overvågning af alle borgere og *de facto* annullering af rettigheder om beskyttelse af privatlivet, hacking samt reelle nye adfærdsforudsigelser pga. logning af alle transaktioner med brugen af internettets apps, har flyttet den offentlige debat ud af det offentlige rum. Eller, hvis man foretrækker en anden og mere direkte formulering, så det offentlige rum i dag blevet privatiseret og tidligere spilleregler om det personlige ansvar iht. ytringsfriheden er ophævet. Det nye offentlige rum består nu af et globalt dialogforum, hvor debatten er en øjeblikkelig respons med kommentarer og indlæg fra alle til alle – og det sker ofte uden filter og uden identitet.

Man kan selvfølgelig ønsketænke, at den globale kommunikation og debatterne på de såkaldte sociale netværkstjenester bliver defineret som medier i den klassiske forstand – men hvis ikke det sker, så vil mediernes rolle som den fri presse og den fjerde statsmagt være udspillet. De nye ejere af netværk og infrastrukturen til de såkaldte sociale medier opfatter sig selv som forretningsfolk. Den luksus vil de ikke have i fremtiden, og selv om de med Harari tilsyneladende har fundet et outlet for at tale om globaliseringen i et ikke-politisk historisk og teknologisk perspektiv, så er Harari dog ikke repræsentant eller talsmand for et nyt teknologisk lederskab. Harari er mere filosofisk end han er politisk og økonomisk orienteret. Teknologien må tage et politisk ansvar for den demokratiske udvikling af samfundet.

Den fjerde vej

En af mine intentioner med dette manuskript er således også, at identificere hvem det er, der kan siges at repræsentere et lederskab for fremtiden, når teknologi smelter sammen med politik og økonomi i en anden model end den skrantende demokratiske velfærdsmodel. Hvor den klassiske politiske verden er kørt fast i globaliseringen og nu taler om en såkaldt "fjerde vej" for økonomisk vækst til fortsat øget velfærd – og yderligere allerede har døbt den digitale teknologiudvikling som den "4. industrirevolution" – så repræsenterer *Homo Deus* en større og mere visionær stillingtagen til de kommende teknologier. Han postulerer bl.a. at teknologien allerede har udryddet fattigdom og sult; at vi lige om lidt kan kurere og eliminere alle sygdomme – og at flere mennesker i dag dør af selvmord og i naturkatastrofer, end i krige og terror. Han mener at menneskeheden har brug for en ny vision – og at vi kan leve for evigt, hvis vi fusionerer med teknologien. Her har han så også fundet et villigt publikum af futurister, som allerede arbejder med teknologiens nye potentiale, men ikke nødvendigvis med konsekvenserne af den praktiske implementering i den politiske og økonomiske virkelighed.

Det handler om muligheder, fordi vi kan og det er grundforskningens præmis – men når teknologiudviklinger så alligevel foregår med et udgangspunkt i en bestemt økonomisk eller politisk dagsorden, så bliver spørgsmålet om det også handler om etik og moral. Her tegner sig en ny filosofisk retning med en ny videnskabelig disciplin i form af neuroscience, der er en tværgående forskning i biologi, psykologi og informationsteknologi. Det inkluderer stillingtagen til genetisk manipulation, brug af nanoteknologi til fremstilling af nye materialer og om robotter til brug for andet end produktion, f.eks. sex og underholdning. Man kunne også spørge om menneskeheden hermed reelt er i fare for at udslette sig selv? Det mener bl.a. den svenskfødte teknologi-filosof Nick Bostrom, som i sin nyeste bog "Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies" (2014) adresserer kunstig intelligens og menneskets mulige sameksistens med en ikke-biologisk intelligens, der er klogere end vi er. Det gør også en række af de nye prominente it-milliardærer, som f.eks. Bill Gates og Elon Musk. Og det gør en lang række videnskabsfolk, som bl.a. tæller Stephen Hawking. Der er endnu ingen politikere i den debat. De tænker fortsat i og på industrisamfundets præmisser.

Menneskets evolutionære udvikling er indtil videre endt med en social konstruktion, hvor endemålet tilsyneladende alene er økonomisk vækst og ultimativ velfærd. Vi har selv skabt denne virkelighed og kalder det for markedsøkonomi. I den definition har individet ansvar for sig selv. Staten har reduceret sit ansvar til udarbejdelse af rammevilkår, som administreres og

drives efter neoliberalismens mantra om New Public Management, hvor det er de forretningsmæssige principper der gælder. Og hvor begrebet *Human Resources* er blevet udtryk for, at mennesket opfattes på linje med alle andre ressourcer i en produktudvikling og fremstilling af velfærdet. Det gør politik til en strategi om formulering af vision og mission – og det er borgerne som skal eksekvere. Det får de naturligvis løn for i virksomhederne – og af den skal de betale skat for medlemskabet i velfærdsstaten. Man kunne måske også bare formulere det på en anden måde, f.eks. kalde det for borgerløn, idet borgerne ret beset er værdisat på baggrund af den funktion de udfylder. Al anden forklaring er vel blot en politisk korrekt formulering af borgerskabets og nationalstatens legitimitet. Og verdens aktuelle tilstand er netop et opgør med dette.

Sociologer og politiske iagttagere har allerede kaldt forandringen for ”den fjerde vej”, som vil være en ny socialistisk-konservativ model, der skal forsøge kunsten at være en ny velfærdsstat som bygger på gamle nationale og kulturelle værdier. Og ligesom i de fleste virksomheder er HR og Kommunikation samlet i samme funktion, så staten og medierne skal forklare den nye strategi, som vel nærmest er det modsatte af globaliseringen, nemlig en geografisk tilbagetrækning af produktion med fokus på nynationalistiske værdier. Den markante politiske polarisering i de fleste nationer skyldes borgernes opfattelse af, at der er blevet mindre lighed og mindre velstand på trods af mere vækst og større overskudsgrad, som dog tilsyneladende kun falder i lommerne på de rige, som bliver endnu rigere.

Den demokratiske samtale

Digitaliseringen reducerer muligheden for klassiske jobs, og globaliseringens mere eller mindre fri bevægelighed – ikke mindst stigende flygtningestrømme pga. andre regioners krige og borgerkrige – har skabt nye multietniske samfund som de gamle indfødte borgere (p.t. halvdelen af vælgerne) ikke kan se nogen politisk-økonomisk eller kulturel mening i. De nationer, som længe har haft multietniske samfund pga. af den tidligere imperialisme – eller f.eks. USA’s tidligere førte immigrationspolitik – ser nu en tilbagevenden til noget der ligner tidligere udøvet racepolitik og nu tilføjet religiøse undertoner.

Det har givet anledning til en populistisk politisk retorik og adfærd, der mere ligner førkrigstidens nationalisme end det moderne udviklede politisk korrekte sprogbrug, der længe har kendetegnet den demokratiske samtale. Det har skabt nye politiske koryfæer som f.eks. Farage, Wilders, Le Pen og mange andre europæiske såkaldte ledere af højrefløjsbevægelser – og det skabt grobund for, at statsledere som f.eks. tidligere Berlusconi og nu Putin og

Erdogan – og nu altså også Donald Trump – har fået mulighed for et reelt kleptokrati. Det er sådan set ikke personernes politik der er bemærkelsesværdigt – men at det kan ske legitimt på demokratiets vilkår. Og når det ikke i samme omfang er sket i Danmark, så er det fordi vi reelt har en velfungerende pluralistisk deling af kommercielle og statslige medier. Det kan man ikke sige om hverken USA, Rusland eller Tyrkiet. I USA eksisterer kun kommercielle medier – og i Rusland kun statslige medier – og Tyrkiet er lige nu i færd med en regulær udrensning af den fri presse.

Konspirationsteorier

Debatter og budskaberne bliver ikke mindre polariserede med de nye magthaveres introduktion af begreber som *Fake News* og udtryk som f.eks. *Alternative Facts*. Det er yderligere et nyt vilkår, at hacking og fænomenet trolling er en realitet. Det har medført konspirationsteorier om, hvorvidt f.eks. Farage og Trump (læs: Bannon) også har benyttet sig af adfærdspåvirkning med profiling via de sociale netværker. Og som historien har vist mange gange, så overgår virkeligheden ofte fantasien. Men det er ikke noget nyt, at manipulation og løgne er en del af politik og magten. Det har vi haft altid, og vi har endog flere politisk korrekte termer for det i dag. Vi kalder det for spin, og medierne har selv et ansvar for denne udvikling. Modsat har vi også whistleblowers, som føler sig moralsk eller politisk kaldet til at sige fra. Og endnu har vi nogle få store klassiske medier i pressen med gammeldags graverjournalistik, men det er en ny dagsorden – og velsagtens også en ny verdensorden – at løgne og propaganda nu accepteres som en legitim del af mediernes virke. Det har både medierne selv og de digitale netværkskonglomerater et ansvar for.

Hermed har jeg så fået introduceret forskellige mindset – og min intention er at binde det sammen i et manuskript om fremtidens mindset og produkter. Min intention er også at se på mediernes rolle i lyset af fremtidens kommunikationsteknologi i en post-digital udvikling – herunder hvad kunstig intelligens og dialog med maskiner kommer til at betyde for indhold og budskaber. Mennesker tror på hvad de vil – og jeg vil også prøve at tage pulsen på, hvorfor vi gør det. Hvis ikke der findes en objektiv virkelighed og en universel sandhed, hvad er det så vi forsøger at sælge hinanden – og oven i købet er villige til at slå for?

[Ovenstående tekst er synopsis til manuskriptet: *Fremtiden er et mindset – ikke et produkt*, som forventes udgivet i løbet af efteråret 2017, red.bem.]